

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Politologica 19 (2017)

ISSN 2081-3333

DOI 10.24917/20813333.19.8

Marek Barszcz

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Koncepcje rozwiązania kryzysu ekonomicznego przez dominujące polskie partie polityczne w latach 2008–2009

Wstęp

Kryzys ekonomiczny definiowany jest jako gwałtowne zmniejszenie aktywności gospodarczej m.in. inwestycji, zatrudnienia, produkcji („Kryzys...”). Partie polityczne formułowały w latach 2008–2009 koncepcje jego rozwiązania, które zakładały przede wszystkim realizację polityki opierającej się na interwencjonizmie państwa na rynku ekonomicznym. W celu zweryfikowania tej hipotezy analizie porównawczej poddano materiał źródłowy, którym były dokumenty programowe głównych partii politycznych: Prawo i Sprawiedliwość (PiS) oraz Platforma Obywatelska (PO), a także dokumenty rządowe oraz enuncjacje polityków dotyczące kryzysu. Dodatkowo wzięto pod uwagę ustawodawstwo będące realizacją części postulatów rządowych. Uwzględniono dane statystyczne dotyczące wzrostu PKB, a także deficytu budżetowego, jako uwarunkowań dla wspomnianych deklaracji.

Debata o kryzysie i stanowiska dominujących partii politycznych

W trakcie debaty publicznej toczonej od 2008 r. wyłoniły się dwa dominujące stanowiska dotyczące poprawy sytuacji gospodarczej Polski. Rząd Donalda Tuska deklarował gotowość przystąpienia do strefy euro i konieczność utrzymania jak najniższego deficytu budżetowego w celu wzmocnienia polityki pieniężnej jako najlepszej możliwości rozwiązania kryzysu („Plan stabilności...”) Rząd zakładał możliwość zastosowania interwencji państwa w pogarszającej się sytuacji gospodarczej. Tego typu deklaracje można interpretować jako zgodne z koncepcją monetarystyczną, obejmującą m.in. założenia Milтона Friedmana. Podstawą ich jest przyjęcie zasady neutralności pieniądza. Zgodnie z nią, zwiększenie ilości pieniądza nominalnie (np. cen) nie wpływa na wartości realne (m.in. zatrudnienie, produkcję). Pobudzenie popytu traktowane jest jako przyczyna wzrostu inflacji. A ta może być zwalczana w ocenie monetarystów, tylko poprzez działania z zakresu polityki pieniężnej (Jabłońska 2005: 42). W kontekście doktryn politycznych monetaryzm ma swoje miejsce w ramach neoliberalizmu, gdzie interwencjonizm państwa traktowany jest jako działanie przejściowe (Sylwestrzak 2002: 447).

PiS, jak i prezydent Lech Kaczyński, deklarowali konieczność pobudzenia popytu poprzez m.in. możliwe zwiększenie deficytu budżetowego, co wpisuje się w działania według teorii Johna Maynarda Keynesa. Obejmuje ona założenie stanu równowagi ekonomicznej przy różnym stopniu wykorzystania potencjału produkcyjnego. O tym stopniu decyduje efektywny popyt. Jego wielkość, składniki i czynniki określające zachowanie tych komponentów Keynes czyni centralnym punktem rozważań. Wykazuje, że system gospodarczy nie może zapewnić stanu równowagi przy pełnym wykorzystaniu siły roboczej i zasobów kapitałowych, a dochód narodowy osiąga maksimum. Przyczyną według Keynesa jest niedostateczny popyt. Potrzebny w jego ocenie jest czynnik zewnętrzny, który powinien przeciwdziałać brakowi popytu, wynikającemu z przewagi oszczędności nad inwestycjami na rynku. Tą funkcję w jego ocenie powinno spełniać państwo. Miałyby ona swoją realizację w m.in. obniżaniu stóp procentowych, zwiększeniu opodatkowania wysokich dochodów, czy inwestycjach finansowanych z długu publicznego (Jabłońska 2005: 40). Keynesizm należy traktować jako element doktryny państwa dobrobytu dlatego, iż rolą takiego państwa jest interweniowanie w celu zapobiegania lub łagodzenia kryzysu gospodarczego (Sylwestrzak 2002: 452).

Rządowy plan stabilności i rozwoju

W związku z kryzysem rząd Donalda Tuska zaprezentował w listopadzie 2008 r. *Plan stabilności i rozwoju* (Tarczyński 2008: 280, 1). Łączny koszt propozycji w nim zawartych został oszacowany na kwotę 91,3 mld zł. Największą część kosztów (do 40 mld zł) stanowiły gwarancje rządowe na spłatę ewentualnego kredytu refinansowego w Narodowym Banku Polskim. Miało to na celu zabezpieczenie systemu bankowego przed utratą płynności. Gwarancje w ramach tej puli środków dotyczyły także projektów infrastrukturalnych realizowanych w ramach pomocy Unii Europejskiej, Partnerstwa Publiczno-Prywatnego i zamówień z zakresu przemysłu motoryzacyjnego oraz projektów eksportowych („Plan stabilności...”). Decyzja o tak dużym zastosowaniu gwarancji, a w mniejszym stopniu podjęcia inwestycji z zakładanym celem pobudzenia popytu, skłania ku stwierdzeniu, iż jest to polityka w duchu monetarystycznym.

Dodatkowo rząd deklarował wspieranie Narodowego Banku Polskiego na rzecz stabilności i płynności systemu bankowego, a także zaakcentował jako kluczowe działania przeciwkryzysowe pakiet zaufania wdrażany przez Narodowy Bank Polski. Stosunkowo duża rezygnacja z instrumentów polityki fiskalnej na rzecz pieniężnej świadczy o podejmowanej przez rząd polityce monetarystycznej, co zaznaczono już wcześniej.

Kolejne 20 mld zł miało zostać przeznaczone dla małych i średnich firm. W ramach tej kwoty zostały uwzględnione koszty dokapitalizowania Banku Gospodarstwa Krajowego, wdrożenie nowych produktów poręczeniowych, koszty rozszerzenia grupy podmiotów uprawnionych do poręczenia i kwoty maksymalnego poręczenia przez fundusze poręczeń („Plan stabilności...”).

Środki z funduszy unijnych w planie rządu zostały ocenione na 16,8 mld zł, a docelowo w 2010 r. miały osiągnąć kwotę 21 mld zł. W tym zakresie 0,5 mld zł do

2010 r. ze środków unijnych miało pobudzić koniunkturę ze względu na działania w sferze infrastruktury, a 1,5 mld zł miało zostać przeznaczone na inwestycje wysokiego ryzyka związane z energią odnawialną („Plan stabilności...”).

Jako kluczowe działanie w planie wymienione zostało pobudzenie popytu konsumpcyjnego. Ku temu w ocenie rządu w latach 2008–2009 zbliżyć miały: obniżona stawka podatku dochodowego i składki rentowej oraz wprowadzona ulga na wychowanie dzieci („Plan stabilności...”). Przytoczone działania zostały podjęte przed kryzysem ekonomicznym, co świadczy o przyjęciu koncepcji unikania dodatkowych wydatków.

W wystąpieniu w dniu 19 lutego 2009 r. premier Donald Tusk zadeklarował dodatkowe działania rządu m.in. uruchomienie programu *Kapitał ludzki* z funduszy unijnych i spłatę z Funduszu pracy rat kredytu hipotecznego osób tracących pracę (Gielewska, Wójcik 2009: 43, 1). Ustawa z dnia 19 czerwca 2009 r. *o pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych udzielonych osobom, które utraciły pracę* pozwalała osobom, które straciły pracę otrzymać pożyczkę na spłatę rat kredytu hipotecznego do 1200 zł miesięcznie (Dz.U. 2009 nr 115 poz. 964).

PKB i deficyt budżetowy w okresie kryzysu

Zgodnie z *Planem stabilności i rozwoju* prognoza wzrostu PKB na skutek kryzysu została zmniejszona z 4,7% do 3,7% w grudniu 2008 r. Komisja Europejska w maju 2009 r. prognozowała spadek PKB o 1,4% (Bielecki, Sofuł 2009: 104, 1). Minister finansów Jacek Rostowski oceniał wówczas prognozę jako zbyt pesymistyczną, biorąc pod uwagę okoliczność założenia spadku produkcji przemysłowej, a ta wzrosła o 5% (Graczyk, Osiecki 2009: 104, 3). Ostatecznie Eurostat ocenił wzrost gospodarczy Polski na 1,9% w I kwartale 2009 r., przy spadku średniej unijnej o 2,4% („Eurostat: PKB w Polsce w I kwartale...”). Za II kwartał 2009 r. Główny Urząd Statystyczny zanotował wzrost gospodarczy Polski o 1,1% (Wójcik 2009: 202, 1). Ostatecznie odnotowano wzrost na poziomie 1,8% w skali całego roku („GUS: Wzrost PKB Polski...”). Rząd oceniał wzrost PKB Polski na 0,5% w 2010 r. (Styczek 2009: 139, 1).

Jednym z punktów spornych w lutym 2009 r. była ocena możliwych rozmiarów deficytu budżetowego. Rząd zakładał 18 mld, a PiS proponował deficyt budżetowy w wysokości 25 mld zł (Wójcik, Gielewska 2009: 43, 3). Deficyt budżetowy na koniec maja 2009 r. wyniósł 16,4 mld zł, czyli 90,3% założonego planu (Sofuł, Styczek 2009: 139, 1). W czerwcu 2009 r. znowelizowano budżet do 28 mld zł (Osiecki 2009: 41, 5). PiS największe zastrzeżenia zgłaszało wobec cięć w wydatkach inwestycyjnych (Styczek 2009: 163, 1). We wstępnych założeniach budżetu na 2010 r. oceniono deficyt budżetowy na 52 mld zł (Osiecki 2009: 211, 3).

Pakiet Pawłaka

Wicepremier i minister gospodarki, lider Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL) Waldemar Pawlak, w styczniu 2009 r. przedstawił pakiet pt. *Działania Ministerstwa Gospodarki na rzecz stabilności i rozwoju*. W ramach pakietu wymienił ograniczenie kosztów czasu pracy za sprawą dwunastomiesięcznego okresu rozliczeniowego.

Dodatkowo proponowane było ograniczenie czasu wypłacania przez pracodawcę wynagrodzenia za okres choroby pracownika oraz rozwinięcie regulacji dotyczących „telepracy”. W dokumencie została także zawarta deklaracja dostosowania regulacji do realiów gospodarczych odnośnie świadczenia pracy. Wola stron miała decydować o formie zatrudnienia („Działania Ministerstwa Gospodarki...”).

Istnieje szereg podobieństw pakietu do rządowego *Planu stabilności i rozwoju*. m.in. w zakresie ożywienia popytu poprzez środki unijne i rozwój specjalnych stref ekonomicznych poprzez zwiększanie ich obszaru z 12 tys. do 20 tys. hektarów („Działania Ministerstwa Gospodarki...”).

PSL proponowało także unieważnienie opcji walutowych. Pomysł ten był krytykowany wewnątrz koalicji, jak i przez ekspertów. Został jednak odrzucony przez ówczesną Radę Ministrów (Osiecki 2009: 55, 1).

Ustawa antykryzysowa

Rozszerzeniem propozycji rządowych, bądź ich częściową realizacją, była Ustawa z dnia 1 lipca 2009 r. *o łagodzeniu skutków kryzysu ekonomicznego dla pracowników i przedsiębiorców* (Dz.U. z 2009 r. Nr 125, poz. 1035). Zgodnie z jej regulacjami zostało wprowadzone wydłużenie okresu rozliczeniowego czasu pracy do 12 miesięcy, jeśli to będzie uzasadnione przyczynami obiektywnymi, technologicznymi bądź organizacją czasu pracy. Umożliwiono stosowanie różnych godzin początku i końca pracy w dobach pracowniczych – nieliczonych jako praca w godzinach nadliczbowych. Łączny okres zatrudnienia na podstawie umów o pracę na czas określony w świetle tych regulacji wynosił do 24 miesięcy. Możliwe stało się także obniżenie wymiaru czasu pracy bez konieczności zastosowania wypowiedzenia w trybie art. 42 *Kodeksu Pracy* z dnia 26 czerwca 1974 r. (Dz.U. z 2014 r., poz. 1502, z późn. zm.). Ustawa *o łagodzeniu skutków kryzysu ekonomicznego dla pracowników i przedsiębiorców* pozwalała na zastosowanie instytucji tzw. przestoju ekonomicznego (trwającego nie dłużej niż 6 miesięcy), podczas którego pracownik otrzymywałby gwarancję minimalnego wynagrodzenia za pracę finansowaną częściowo z środków przedsiębiorcy i Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych lub z Funduszu Pracy (stypendium w okresie szkolenia lub studiów podyplomowych) (Dz.U. 2009 nr 125 poz. 1035). Pakiet antykryzysowy miał być docelowo skierowany do 250 tys. pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach z zachwianą stabilnością finansową (Osiecki 2009: 129, 1).

Wejście do strefy euro?

Partia PiS i prezydent Lech Kaczyński sprzeciwiali się szybkiemu wejściu do strefy euro. Z kolei Jarosław Kaczyński – lider partii PiS, proponował referendum ws. wejścia do strefy euro w połączeniu z wyborami do Parlamentu Europejskiego w 2009 r. („Bracia Kaczyńscy są...” 2009).

Premier Donald Tusk deklarował podjęcie rozmów z Unią Europejską o powiązaniu kursu złotego i euro (Bielecki 2009: 32, 3). Wówczas przyjmował jako datę wstąpienia do strefy euro dzień 1 stycznia 2012 r. Ostatecznie Ministerstwo

Finansów w maju 2009 r. przyznało, że nie była ona możliwa do dotrzymania (Bielecki 2009: 119, 9) w związku z opóźnieniem z włączeniem do korytarza ERM II, czyli systemu łączącego euro z walutami państw Unii spoza strefy euro. Jego celem jest umożliwienie sprawnego działania rynku wewnętrznego poprzez utrzymanie stabilności kursów państw członkowskich, gdyż duże wahania kursów doprowadzałyby do tego, że produkty jednego z państw stawałyby się bardziej konkurencyjne wyłącznie z powodu zmian kursu („Mechanizm kursów...”).

Donald Tusk w swoim kryzysowym *exposé* podniósł postulat konieczności dążenia do strefy euro, w związku z możliwym scenariuszem zajęcia europejskiego rynku obligacji przez emisję euroobligacji (Wójcik, Gielewska 2009: 2). Dodatkowo Nicolas Sarkozy – prezydent Francji – deklarował pomoc publiczną w wysokości 6 mld euro dla francuskiego przemysłu motoryzacyjnego (Pytlos 2009: 51, 2–3). Istniało ryzyko rozszerzenia realizacji takich pomysłów w innych państwach Unii Europejskiej, co zagrażałoby funkcjonowaniu zasady swobodnego przepływu towarów, usług i kapitału będącej podstawą wspólnego unijnego rynku. Jarosław Kaczyński krytykował rząd Donalda Tuska za przedstawienie powyższych scenariuszy jako realnych, co w jego ocenie było nieprawdziwe (Wójcik 2009: 52, 5). Ostatecznie pomysły szerszego protekcjonizmu i euroobligacji nie zyskały akceptacji unijnych przywódców (Bielecki, Graczyk 2009: 51, 1).

Premier Donald Tusk na Radzie Gabinetowej zaproponował w lutym 2009 r. przełożenie wejścia do strefy euro na 1 stycznia 2014 r. w zamian za rezygnację przez PiS z referendum ws. euro i wsparcie zmian w konstytucji (Wójcik 2009: 48, 4). Prezydent Lech Kaczyński jednak nie zadeklarował wsparcia wejścia do ERM II, a potem do strefy euro („Mogę pogodzić PiS i PO...” 2009: 3) Jednak nie wykluczył rezygnacji z referendum w scenariuszu zaprezentowanym przez Donalda Tuska i proponował swoją rolę jako mediatora.

Sprzeciw PiS wobec zmian w konstytucji umożliwiających wejście do strefy euro skłaniał rząd do przyjęcia interpretacji tekstu konstytucji umożliwiającej wejście do strefy euro bez jej zmiany („Wprowadzenie euro będzie możliwe...”). Art. 227 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.) stanowi o roli Narodowego Banku Polskiego jako jedyne podmiotu emitującego pieniądź, a także ustalającego oraz realizującego politykę pieniężną. Po wejściu do strefy euro te kompetencje przynależne byłyby Europejskiemu Bankowi Centralnemu. W ocenie rządu zgoda na wejście do strefy euro została wyrażona poprzez wstąpienie do Unii Europejskiej, czyli zmiana konstytucji byłaby tylko dostosowaniem przepisów prawa wewnętrznego do prawa wspólnotowego (Osiecki 2009: 6).

Komisja Europejska w czerwcu 2009 r. ogłosiła wejście Polski w procedurę ograniczenia nadmiernego deficytu do 2012 r., a co za tym idzie perspektywę wstąpienia do strefy określono na najwcześniej rok 2014 (Procedura nadmiernego...).

Oszczędzanie budżetowe

Sondaż GFK Polonia dla „Rzeczypospolitej” przeprowadzony w dniach 6–8 lutego 2009 r. na grupie 1000 badanych pokazał, iż największe poparcie dla działań

przeciw kryzysowi rząd Donalda Tuska miał w kwestii ograniczenia wydatków na administrację rządową. Na tą propozycję wskazało 78% badanych (Stróżyk 2009: 46, a5).

Rząd Donalda Tuska w wyniku cięć wydatków ministerstw w lutym 2009 r. zaoszczędził 20 mld zł (Osiecki, Gielewska 2009: 29, 5). Sporą część stanowiło 9,7 mld zł z Funduszu Drogowego (Osiecki, Gielewska 2009: 2). To rozwiązanie krytykowało PiS jako faktyczne zwiększenie długu („Kaczyński: Rząd nie walczy...” 2009: 4). 5,1 mld zł oszczędności miało wynikać z ograniczenia budżetu Ministerstwa Obrony Narodowej (Leszczyńska 2009: 30, 3). Pozostała kwota wynikała z cięć w pozostałych ministerstwach.

Pakiet antykryzysowy PiS

W opozycji do działań rządu Donalda Tuska PiS proponowało własne rozwiązania w zakresie przeciwdziałania skutkom kryzysu finansowego. Wśród propozycji wyrażonych w 2009 r. były m.in. zwiększenie deficytu budżetowego wówczas do 25 mld zł, dobrowolny wybór między Zakładem Ubezpieczeń Społecznych a Otwartymi Funduszami Emerytalnymi, renegocjowanie pakietu klimatycznego, finansowanie robót publicznych i projektów z zakresu budownictwa. Dodatkowymi deklaracjami były te, które dotyczyły odstąpienia od prywatyzacji giełdy, a także konieczności fuzji PKN ORLEN i PGNIG („Pakiet działań...”).

W celu pomocy kredytobiorcom rozważane przez PiS było utworzenie banku hipotecznego na bazie Agencji Nieruchomości Rolnych. Miał on pozyskiwać środki finansowe z emisji listów hipotecznych, zabezpieczonych na nieruchomościach agencji. Pozyskane pieniądze miały służyć do rozbudowy systemu poręczeń kredytów mieszkaniowych. Zasób nieruchomości w posiadaniu Agencji Nieruchomości Rolnych według PiS osiągał ok. 2,3 mln hektarów. Proponowane limity emisji listów hipotecznych miały nie przekraczać 1/3 wartości nieruchomości. Wartość programu PiS zakładało na kwotę 7 mld zł, nie finansowane z budżetu państwa („Pakiet działań...”). Takie działanie o charakterze społecznym w szerszej perspektywie spełnia funkcję pobudzenia popytu długoterminowo, zgodnie z koncepcją keynesowską.

W zakresie polityki rynku pracy nastąpiła zbieżność propozycji PiS i rządu w zakresie zwiększonej elastyczności zarządzania czasem pracy w sytuacji zastoju. Z kolei dla przedsiębiorców PiS proponowało pomoc w postaci wykupienia emitowanych przez nich obligacji. W okresie kryzysu utrzymanie relacji deficytu do poziomu PKB na poziomie 3% w ocenie PiS nie było koniecznością. Z kolei interwencja kursowa była deklarowana do zastosowania w ostateczności. Przyspieszeniu w ocenie polityków tej partii miała ulec absorpcja środków z funduszy europejskich za sprawą m.in. uruchomienia zaliczek dla ich beneficjentów, w tym dla małych i średnich przedsiębiorców. PiS, podobnie jak prezydent Lech Kaczyński, krytykowało jako zbyt optymistyczne założenia budżetu, jak i wzrostu gospodarczego. Rezultatem było złożenie wniosku o wotum nieufności wobec ministra finansów Jacka Rostowskiego, które zostało odrzucone przez Sejm (Gielewska 2009: 148, 3).

Stanowisko prezydenta Lecha Kaczyńskiego

22 maja 2009 r. prezydent Lech Kaczyński wygłosił orędzie dotyczące kryzysu gospodarczego. Przytaczał stosunkowo pesymistyczne dane, m.in. dotyczące spadku produkcji przemysłowej o 10% rok do roku, wskazywał na 14% bezrobocie oraz inflację na poziomie 4%. Krytycznie odniósł się do założeń dotyczących deficytu, który wyniósł 3,9% PKB przy wcześniej założonych przez rząd 2,7% PKB (Nalewajk 2009: 120, 4). Takie założenia rządu w ocenie Lecha Kaczyńskiego były zbyt optymistyczne. Prezydent deklarował jednocześnie wolę współpracy i współdziałania w ramach paktu antykryzysowego.

Pomoc bankom

PO i PiS łączył pomysł dokapitalizowania PKO Banku Polskiego. Różnice w kwestii pomocy bankom dotyczyły warunków jej udzielenia. PO proponowała dokapitalizowanie banków, którym Komisja Nadzoru Finansowego zalecała podwyższenie funduszy własnych. PiS proponowało przekonywanie banków do podjęcia akcji kredytowej. W ocenie PSL za akcję kredytową powinny wziąć odpowiedzialność dokapitalizowane PKO BP i Bank Gospodarstwa Krajowego. W ocenie Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD) koniecznym byłoby dokapitalizowanie również Banku Gospodarstwa Krajowego, a także objęcie gwarancjami przepływów międzybankowych (Domarecki, Styczek 2009: 43, 4).

Przyspieszenie prywatyzacji

W okresie kryzysu gospodarczego rząd Donalda Tuska założył zysk 60 mld zł z tytułu sprzedaży państwowych przedsiębiorstw. W ocenie PiS w warunkach kryzysu gospodarczego sprzedaż była poniżej wartości (Niklewicz, Zasuń 2009: 12, 1). W lipcu 2009 r. założenia już były oceniane na 32,7 mld zł, planowana była sprzedaż m.in. spółek energetycznych (Wójcik 2009: 171, 3). Takim działaniom przeciwny był prezydent, szczególnie podkreślając niemożność nazywania prywatyzacją sprzedaży przedsiębiorstwa innemu podmiotowi, będącemu własnością innego państwa (Wójcik 2009: 207, 1).

Zakończenie

Propozycje rozwiązań dotyczących kryzysu ekonomicznego objęły przede wszystkim koncepcje interwencji państwa na rynku. Różnice między nimi dotyczyły zakresu interwencji z udziałem środków budżetowych. Rząd Donalda Tuska i koalicja PO-PSL skłonne były przyjąć szerszą interwencję państwa w skrajnej sytuacji kryzysowej, przy zastrzeżeniu konieczności ograniczenia deficytu budżetowego. PiS, jak i prezydent Lech Kaczyński optowali za szerszym wykorzystaniem budżetu państwa do pobudzenia popytu.

Bibliografia

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy (Dz.U. z 2014 r. poz. 1502, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 1 lipca 2009 r. o łagodzeniu skutków kryzysu ekonomicznego dla pracowników i przedsiębiorców (Dz.U. z 2009 r. Nr 125, poz. 1035).
- Ustawa z dnia 19 czerwca 2009 r. o pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych udzielonych osobom, które utraciły pracę (Dz.U. z 2009 r. Nr 115, poz. 964).
- „Działania Ministerstwa Gospodarki na rzecz stabilności i rozwoju”. [25.03.2017] www.textiles.pl/g2/2009_03/541_fileot.pdf
- „Eurostat: PKB w Polsce w I kwartale wzrósł o 1,9%”. [28.04.2017] http://wyborcza.pl/1,155287,6681249,Eurostat_PKB_w_Polsce_w_I_kwartale_wzros_l_o_1_9_proc_.html?disableRedirects=true
- „GUS: Wzrost PKB Polski wyniósł w 2009 r. 1,8% po korekcie”. [12.03.2017] <http://forsal.pl/artykuly/415742,gus-wzrost-pkb-polski-wyniosl-w-2009-r-1-8-proc-po-korekcie.html>
- „Kaczyński: Rząd nie walczy z kryzysem. Z Jarosławem Kaczyńskim rozmawia Zuzanna Dąbrowska” 2009. *Dziennik Polska Europa Świat* 30 : 4.
- „Kryzys ekonomiczny”. [5.03.2017] <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kryzys-ekonomiczny;3928086.html>
- „Mechanizm kursów walutowych”. [12.03.2017] <https://www.nbportal.pl/sloownik/pozycje-sloownika/mechanizm-kursow-walutowych>
- „Mogę pogodzić PiS i PO. Z Prezydentem RP Lechem Kaczyńskim rozmawia Michał Wójcik” 2009. *Dziennik Polska Europa Świat* 50 : 3.
- „Pakiet działań antykryzysowych Prawo i Sprawiedliwość 2009–2010”. [27.01.2017] http://old.pis.org.pl/download.php?g=mmedia&f=aneks_antykryzysowy.pdf
- „Partnerstwo publiczno-prywatne. [25.03.2017]
- „Plan stabilności i rozwoju”. [25.03.2017] www.textiles.pl/g2/2009_03/539_fileot.pdf
- „Procedura nadmiernego deficytu. Polska już dziś może się od niej uwolnić”. [25.03.2017] <http://www.money.pl/gospodarka/unia-europejska/wiadomosci/artykul/procedura-nadmiernego-deficytu-polska-juz,251,0,1793275.html>
- „Wprowadzenie euro będzie możliwe bez zmiany konstytucji?”. [25.03.2017] <http://www.rmfm24.pl/ekonomia/news-wprowadzenie-euro-bedzie-mozliwe-bez-zmiany-konstytucji,nld,178115>
- <http://www.ppp.parp.gov.pl/page/co-to-jest-ppp>
- Bielecki J. 2009. Koniec marzeń o euro w 2012 r. *Dziennik Polska Europa Świat* 119 : 9.
- Bielecki J. 2009. Po jakim kursie do euro? *Dziennik Polska Europa Świat* 32 : 3.
- Bielecki J., Sofuł A. 2009. Europa tonie w recesji. *Dziennik Polska Europa Świat* 104 : 1
- Bielecki J., Graczyk M. 2009. Bogata europa ustępuje Tuszkowi. *Dziennik Polska Europa Świat* 51 : 1.
- Domarecki P., Styczek D. 2009. Polityczne pomysły na walkę z kryzysem. *Dziennik Polska Europa Świat – The Wall Street Journal Polska* 43 : 4.
- Gielewska A. 2009. Sąd nad Rostowskim. *Dziennik Polska Europa Świat* 148 : 3.

- Gielewska A., Osiecki G. 2009. Budżet schudł o 20 mld zł. *Dziennik Polska Europa Świat* 29 : 5.
- Gielewska A., Wójcik M. 2009. Expose na czas kryzysu. *Dziennik Polska Europa Świat* 43 : 1.
- Gielewska A., Wójcik M. 2009. PiS: dwie szkoły na walkę z kryzysem. Świata i Tuska. *Dziennik Polska Europa Świat* 43: 3.
- Graczyk M., Osiecki G. 2009. Rząd: recesja to nie u nas. *Dziennik Polska Europa Świat* 104 : 3.
- Jabłońska A. 2005. Keynesizm i jego ewolucja. W *Elementarne zagadnienia ekonomii*. R. Milewski (red.). 40–42. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jabłońska A. 2005. Monetaryzm. W *Elementarne zagadnienia ekonomii*. R. Milewski (red.). 42–43. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Leszczyńska I. 2009. Jak Klich zacisnął pasa. *Dziennik Polska Europa Świat* 30 : 3.
- Nalewajk A. 2009. Rząd nie może ukrywać złej sytuacji gospodarki. *Dziennik Polska Europa Świat* 120 : 4.
- Niklewicz K., Zasuń R. 2009. Wielka wyprzedaż skarbu państwa. *Gazeta Wyborcza* 12 : 1.
- Osiecki G. 2009. Budżet na dużym minusie. *Dziennik Polska Europa Świat* 211 : 3.
- Osiecki G. 2009. Ministrowie nie zgodzili się na ratunkowy plan Pawłaka. *Dziennik Polska Europa Świat* 41 : 5.
- Osiecki G. 2009. Operacja „opcje” rozpoczęta. *Dziennik Polska Europa Świat* 55 : 1.
- Osiecki G. 2009. Rząd ogłasza pakt antykryzysowy. *Dziennik Polska Europa Świat* 129 : 1.
- Pytlos C. 2009. Wprowadzenie w życie pomysłów Sarkozy’ego groziło naszej gospodarce. *Dziennik Polska Europa Świat* 51 : 2–3.
- Sofuł A., Styczek D. 2009 Budżet bardzo dziurawy. *Dziennik Polska Europa Świat* 139 : 1.
- Stróżyk J. 2009. Polacy: Niech rząd sam oszczędza. *Rzeczpospolita* 46 : a5.
- Styczek D. 2009 Finanse w Sejmie. Budżet do zmiany. *Dziennik Polska Europa Świat – The Wall Street Journal Polska* 163 : 1.
- Styczek D. 2009 Rząd: W przyszłym roku gospodarka jednak na plusie. *Dziennik Polska Europa Świat – The Wall Street Journal Polska* 139 : 1.
- Sylwestrzak A. 2002. *Historia doktryn politycznych i prawnych*. Warszawa. Wydawnictwo prawnicze LexisNexis.
- Tarczyński M. 2008 Plan na kryzys. *Dziennik Polska Europa Świat* 280 : 1.
- Wójcik M. 2009 Kompromis w sprawie euro. *Dziennik Polska Europa Świat* 48 : 4.
- Wójcik M. 2009 Nie do wiary. Jesteśmy najlepsi w całej Europie. *Dziennik Polska Europa Świat* 202 : 1.
- Wójcik M. 2009 Polska to nie Gabon i nikt nie zamierza na nią napadać. *Dziennik Polska Europa Świat* 52 : 5.
- Wójcik M. 2009 Rząd sprzedaje co się da. *Dziennik Polska Europa Świat* 171 : 3.
- Wójcik M. 2009 Weto dla prywatyzacji. *Dziennik Polska Europa Świat* 207 : 1.
- Wójcik M., Bracia Kaczyńscy są pełni różnic. [4.02.2017] <http://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/141361,bracia-kaczynscy-sa-pelni-roznic.html>

Economic Crisis Solution Concepts by the Dominating Political Parties in Poland in 2008–2009

Abstract

The subject of the article is the political concepts of the last global financial crisis, which began in Poland in 2008. In the study of political party and government demands for the economic crisis, a comparative and quantitative approach was used in the form of statistical data on growth of Gross Domestic Product and the adopted budget deficit and its relation to Gross domestic product. Research covers the years 2008–2009.

Keywords: financial crisis, political programs, political declarations